

УДК 657.1

Головай Н.М.*кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету***Волинець В.І.***кандидат технічних наук, доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету***Гордополова Н.В.***кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ В УКРАЇНІ

CONTEMPORARY TRENDS IN ACCOUNTING AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF THE ACCOUNTING PROFESSION IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Розвиток ринкових умов господарювання зумовлює кардинальні зміни в організації та управлінні діяльністю підприємств, що відбивається на тенденціях удосконалення бухгалтерського обліку та їх впливу на розвиток бухгалтерської професії в Україні. В статті розглянуті місце та роль професії «бухгалтер» у постіндустріальній економіці; досліджено вимоги до бухгалтера-практика, бухгалтера-науковця та бухгалтера-викладача в сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства. У результаті проведеного дослідження встановлено, що основою професійної бухгалтерської діяльності є мета бухгалтерського обліку, визначена потребами суб'єктів бізнесу, інших організацій та суспільством. Вдосконалена концепція бухгалтерського обліку повинна стати основним підґрунтям для його подальшого розвитку в умовах сучасної парадигми.

Ключові слова: бухгалтер, постіндустріальна економіка, міжнародні стандарти фінансової звітності, професійна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Развитие рыночных условий хозяйствования обуславливает кардинальные изменения в организации и управлении деятельностью предприятий, отражается на тенденциях совершенствования бухгалтерского учета и их влияния на развитие бухгалтерской профессии в Украине. В статье рассмотрены место и роль профессии «бухгалтер» в постиндустриальной экономике; исследованы требования к бухгалтеру, бухгалтеру-ученому и бухгалтеру-преподавателю в современных условиях социально-экономического развития общества. В результате проведенного исследования установлено, что основой профессиональной бухгалтерской деятельности является цель бухгалтерского учета, которая определена потребностями субъектов бизнеса, других организаций и обществом. Усовершенствованная концепция бухгалтерского учета должна стать основой для его дальнейшего развития в условиях современной парадигмы.

Ключевые слова: бухгалтер, постиндустриальная экономика, международные стандарты финансовой отчетности, профессиональная деятельность.

ANNOTATION

The development of market conditions of management causes cardinal changes in the organization and management of enterprises, reflects on the trends in improving accounting and their influence on the development of the accounting profession in Ukraine. The article considers the place and role of the profession «accountant» in the postindustrial economy; the requirements for the accountant, the accountant-scientist and the accountant-teach-

er in the modern conditions of social and economic development of the society are investigated. As a result of the conducted research it is established that the basis of professional accounting activity is the purpose of accounting, which is determined by the needs of business entities, other organizations and society. The improved concept of accounting should become the basis for its further development in the conditions of the modern paradigm.

Keywords: accountant, post-industrial economy, international financial reporting standards, professional activity.

Постановка проблеми. Питання щодо стану бухгалтерського обліку в нашій державі можуть здаватися не досить важливими. Водночас за даними статистичних спостережень в Україні налічується понад півтора мільйона юридичних осіб, і всі ці суб'єкти здійснюють облік результатів господарської діяльності так, як вони вміють і розуміють. Зазначене приводить до наявності недостовірних даних, які не відображають реального стану вітчизняної економіки і не дають змоги управлінцям приймати виважені управлінські рішення.

Вітчизняна економіка перебуває у затяжній кризі. Для виходу із цієї кризи потрібен розвиток нової парадигми відносин між зацікавленими інвесторами, які мають фінансові ресурси та потенційно готові їх вкладати, підприємствами і банківськими організаціями – професійними розпорядниками цих коштів та державою. Необхідно відзначити, що побудова вищезазначених відносин базується на інформаційних даних системи бухгалтерського обліку, що має забезпечувати користувачів оперативною, достовірною та доречною інформацією.

Управлінські рішення, що традиційно приймалися індустріальними підприємствами, мали більш матеріальний характер і легко прораховувалися. Існували стійкі процедури погодження та прийняття рішень щодо інвестиційних проектів, а також система відповідальності за їх реалізацію.

Отримання від інформації, що ґрунтується на облікових даних, максимальної вигоди передбачає оброблення та отримання закінченого інформаційного продукту, що має безпосереднє відношення до тієї чи іншої цілі управління. Проблема створення ефективної інформаційної системи набуває все більшого значення. З огляду на це облікова інформація, що відповідним чином систематизована і використовується в управлінні стратегічним розвитком підприємства, має виняткову цінність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку бухгалтерського обліку та його впливу на розвиток бухгалтерської професії в Україні присвячені наукові праці таких провідних дослідників, як Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, Л.М. Кіндрацька, Н.М. Малуґа, Є.В. Мних, О.М. Петрук, М.С. Пушкар, Л.В. Чижевська та ін. У роботах цих вчених розкриваються зміст та значення бухгалтерського обліку з позиції практичної діяльності та наукової теорії. Водночас проблеми формування бухгалтерської професії в сучасних умовах господарювання залишаються мало дослідженими. Окрім цього, аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що вдосконалення обліково-інформаційного забезпечення ефективного управління господарськими суб'єктами здійснюється лише західними спеціалістами.

Мета статті полягає у визначенні ролі та місця професії «бухгалтер» у сучасних умовах ведення бізнесу. Досягнення поставленої мети проводилося шляхом окреслення основних ви-

мог до професії бухгалтера, а також виявлення основних проблем та пошуку шляхів їх розв'язання у сфері науки та освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціально-економічні процеси зумовлюють перехід України у фазу інтелектуального суспільства, основною характеристикою якого є переважна зайнятість суб'єктів в інформаційному секторі господарства. Якщо кількість суб'єктів ринку, зайнятих в інформаційному секторі, починає перевершувати кількість зайнятих у промислових галузях та сільському господарстві, то таке суспільство визначають як інформаційне або постіндустріальне. Саме така ситуація мала місце після 50-х рр. ХХ ст. у США, а згодом – у Канаді, Австралії та інших розвинених західноєвропейських країнах.

Кризовий стан вітчизняної економіки у пострадянські часи гальмував розвиток постіндустріальних процесів у нашій державі. Проте процес становлення відкритого суспільства спричинив вплив глобальної інформаційної хвилі і на економіку України.

Інформатизація та інтелектуалізація економічних відносин вимагають від суб'єктів ринку нових знань і навичок, а також нового мислення, що покликані полегшити адаптацію суспільства до умов і реалій постіндустріалізації. Як свідчить практика, інформатизація економічних відносин впливає на спосіб та якість життя всіх суб'єктів ринку, що не просто трансформує життя суспільства, але і сприяє побудові самого процесу відносин між його членами. Бухгалтерська професія, що є важливим

Рис. 1. Функції бухгалтера в умовах постіндустріальної економіки

Джерело: складено за джерелом [3]

складником економічного та суспільного життя, також не є винятком.

Дослідження бухгалтерського обліку з позиції практичної діяльності, науки та освіти зумовлює необхідність у зосередженні уваги на сучасних вимогах до бухгалтерської професії, що зумовлені переходом до постіндустріального суспільства. Сьогодні бухгалтери вже перестають бути фіксаторами здійснених подій, а стають активними учасниками системи менеджменту підприємства, приймаючи на себе додаткові функції аналітика, прогнозиста, контролера тощо. За таких умов «бухгалтер не лише стає фінансовим радником, а й бере участь у формуванні управлінської політики, значну частину робочого часу приділяє прогнозуванню, плануванню, прийняттю рішень, контролю в забезпеченні системи управління необхідною інформацією» [1].

Сучасний бухгалтер-практик повинен не тільки займатися реєстрацією господарських фактів, проведенням розрахункових операцій та формуванням звітності, але і здійснювати іншу діяльність, яка включатиме планування і прийняття необхідних управлінських рішень, контроль і привертання уваги менеджерів до порушень, оцінку та аналіз ефективності діяльності, внутрішній аудит тощо.

У Вступі до Міжнародних стандартів освіти визначено: «Професійні бухгалтери дедалі частіше повинні бути технічними експортерами, які мають блискучі комунікативні навички і здатні відповідати вимогам щодо інформації та складання звітності, які висуває нова економіка, що ґрунтується на знаннях». Поняття «професійний бухгалтер» застосовується до осіб, які працюють у сферах, пов'язаних із бухгалтерським обліком, аудитом, фінансами та оподаткуванням, та мають відповідну підтверджену кваліфікацію [2].

Зміна підходів до ролі та місця бухгалтера у сучасному інформаційному суспільстві зумовила розширення його функцій відповідно до вимог постіндустріальної економіки. Зокрема Л.В. Чижевська виокремлює такі основні функції, що притаманні бухгалтеру в сучасному суспільстві (рис. 1).

За прогнозами Л.В. Чижевської незабаром фахові послуги бухгалтера-практика будуть відносити до творчо-інтелектуальної сфери, оскільки «в контексті глобальних процесів в економіці бухгалтери змінюють свою рахівничу роль на роль професійних консультантів у сфері господарювання» [3].

Виходячи з того, що інформаційні технології уможливають автоматизацію більшої частини облікових робіт, функціональні обов'язки бухгалтера будуть поширюватися на інші ділянки бізнес-процесів підприємства. За таких умов до обов'язкових професійних вимог бухгалтера мають відносити знання бухгалтерського обліку, податкового законодавства, вміння працювати зі спеціалізованими програмними продукта-

ми. Все частіше роботодавці звертають увагу на вміння бухгалтера здійснювати кадровий облік, проводити необхідні аналітичні дослідження та виконувати контрольні функції. Залежно від направленості бізнесу до додаткових професійних вимог бухгалтера можуть бути заявлені знання міжнародних стандартів обліку та звітності, митного законодавства, володіння іноземними мовами (з урахуванням специфіки діяльності підприємства) та інші.

Набутий досвід практичної діяльності у бухгалтерії уможливило подальшу реалізацію такого фахівця у науковій сфері. Зокрема, Я.В. Соколов, відзначаючи значимість бухгалтерів-вчених, стверджував, що «праця бухгалтерів-практиків заслуговує на повагу. Проте все або майже все, що вони роблять на практиці, – це заслуга теоретиків. Саме вони створили теорію обліку» [4].

На необхідності подальшого розвитку та вдосконалення облікової науки наголошує В.Ф. Палій, який зазначає, що «світова економіка поступово трансформується в постіндустріальну фазу, яку також називають інформаційною економікою. При цьому теорія бухгалтерського обліку відстає від проблем, що об'єктивно виникають на практиці; за змістом вона мало відрізняється від сформованої в тридцять років та відображає практику бухгалтерського обліку, придатну лише для індустріального суспільства, яка обслуговувала планову централізовану економіку. У системі практичного бухгалтерського обліку наростає ентропія, яка приводить до його відставання від потреб економіки» [5].

Сьогодні фінансовий облік не забезпечує в повному обсязі інформаційні потреби управління, що має місце навіть за бездоганної з погляду податкових органів бухгалтерії. Сучасна система обліку не лише має забезпечувати виявлення, вимірювання, реєстрацію, узагальнення та передачу інформації користувачам фінансової звітності, а й безпосередньо повинна впливати на досягнення довгострокових конкурентних переваг підприємства. Це викликає потребу не лише в оцінці та аналізі результатів поточної діяльності підприємства, але й у максимальній поінформованості працівників, покупців на інших зацікавлених осіб про стратегічні цілі розвитку підприємства [6].

Соціально-економічні зміни підвищують вимоги до наукових досліджень, в тому числі і в частині бухгалтерського обліку. Недостатній рівень розроблення наукових основ обліку має привертати увагу науковців.

Як зазначає М.С. Пушкар, наукове співтовариство призване дати для бізнесу якісний продукт у вигляді наукових концепцій функціонування і розвитку системи обліку в постіндустріальному суспільстві, моделей обліку, проєктів генерування корисної інформації, методик оброблення даних тощо. Без цього облік як наука не має майбутнього, і він втратить статус окремої наукової діяльності, перетворив-

шись на складову частину статистики чи економіки [7]. Така наукова діяльність передбачає необхідність побудови мислення у глобальних економічних масштабах, розуміння сучасного значення системи бухгалтерського обліку у національній та світовій економіці, здатності до прогнозування майбутніх явищ та подій, їх впливу на облікову теорію і практику.

Досвід практичної та наукової діяльності дає можливість здійснення викладацької діяльності, метою якої є формування фахівців із визначеного напрямку. Постіндустріальні процеси також впливають на освітній процес. Так, зокрема, Л.М. Кіндрацька відзначає, що «нині через змінюваність положень облікових стандартів, системи оподаткування та й загалом ведення бізнесу викладач зобов'язаний працювати над своїми компетенціями. Важливо також збалансувати інтереси студентів, не відлякувати їх від майбутньої роботи за спеціальністю складними обліково-аналітичними процедурами. Одним словом, на часі – побудова сучасної еволюційної парадигми системної ідеології набуття студентами теоретичних знань і практичних умінь із бухгалтерського обліку. Формування цієї ідеології можливе, якщо викладачі поєднують як педагогічну, так і наукову діяльність» [8].

Л.В. Чижевською запропоновано такий перелік основних вимог до бухгалтера-викладача, як 1) володіння спеціальними знаннями та навиками; 2) знання методики викладання; 3) володіння сучасними інформаційними технологіями; 4) самоосвіта та самовиховання; 5) загальна комунікативна компетентність, у тому числі в галузі іноземних мов; 6) вміння підтримувати педагогічний імідж; 7) педагогічна вимогливість [3].

Отже, тоді як володіння фаховими навичками, здатність до самоосвіти, знання чинного законодавства залишаються незмінними обов'язковими вимогами до бухгалтера, інформатизація суспільства додає такі нові вимоги, як вміння постійно підтримувати професійний рівень знань, всебічна комунікативна компетентність, при цьому вміння володіти інформаційними технологіями стають невід'ємною частиною кожної людини, у тому числі фахівців з обліку.

Висновки. Професія «бухгалтер» і досі залишається актуальною у постіндустріальній економіці. Водночас вимоги до бухгалтерів-практиків, бухгалтерів-науковців та бухгалтерів-викладачів зазнали суттєвих змін та продовжують удосконалюватися. Кожен із видів професійної діяльності у сфері обліку є важливим, і забезпечення його здійснення неможливе

без інших двох. Основне завдання професійної бухгалтерської діяльності в постіндустріальній економіці зумовлене метою сучасної системи бухгалтерського обліку, що визначена потребами постіндустріального суспільства. Оновлена концепція бухгалтерського обліку, узгоджена різними групами користувачів облікової інформації, має стати основним підґрунтям для його подальшого удосконалення.

Розв'язання вищезазначених проблем можливе за умови створення ефективного механізму регулювання бухгалтерської діяльності, в якому системно працюватимуть усі складники – методологія, система нагляду та контролю виконання. Окрім цього, злагоджено мають працювати системи навчання, мотивацій та санкцій. Система державного регулювання є безнадійно застарілою та не здатна продукувати якісний кінцевий результат – своєчасну, повну та достовірну інформацію для прийняття необхідних рішень на мікро- та макрорівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пушкар М.С. Теорія і практика формування облікової політики: моногр. / М.С. Пушкар, М.Т. Щирба. – Тернопіль: Карбланш, 2010. – 260 с.
2. Гуцалюк О.М. Сучасний бухгалтер: його місце та роль в світі / О.М. Гуцалюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gutsalyuk-om-suchasnyy-buhgalter-yogorol-ta-mistse-v-sviti>.
3. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: Монографія / Л.В. Чижевська. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 528 с.
4. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 496 с.
5. Палий В.Ф. Теория бухгалтерского учета: учеб. пособие по спец. «Бухгалтерский учет и анализ хозяйственной деятельности» / В.Ф. Палий, Я.В.Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 279 с.
6. Головай Н.М., Волинець В.І., Гордополова Н.В. Аналіз сучасного стану впровадження професійної сертифікації бухгалтерів в Україні // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – № 1(12) – 2016. – Харків: ХНАДУ, 2016 – С. 32–36.
7. Пушкар М.С. Наука про облік та можливість подолання її стереотипів / М.С. Пушкар // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2009. – № 17, т. II. – С. 47–50.
8. Кіндрацька Л.М. Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку і їх вплив на підготовку спеціалістів у ВНЗ / Л.М. Кіндрацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/12730>.